

agertzeko 1/7 probabilitatea baldin badu, *agertu delarik* informazio-kantitate hau erantsiko du:

$$I = -\log_2 1/7 = \log_2 7 = \frac{\log 7}{\log 2}$$

$$= \frac{0,84510}{0,30103} = 2,8076$$

eta neurri hori «bitetan» emango dugu:

$$I = 2,8076 \text{ [bit]}$$

Txillardegia

Bitarra

binario / binaire / binary

1. →Sistema fonologiko baten →ezaugarri →berezgarrien arteko erlazio-mota berezia da →aurkakotasun bitarra. Ezaugarri berezgarri bakoitzaren aukerak hautakizun baten bi terminoen arteko hautapen bat suposatzen du: ezaugarri bat agertzea ala ez agertzea (adibidez, →sudurkaria, ez-sudurkaria), edo →kategoria beraren bi ezaugarri muturrekoen artekoa (adibidez, →lodia, →zorrotza).

2. Gramatika →sortzailean, teoriaren lehen epe batean, →transformazio bitarra sakoneko →egituraren bi perpausen (bata matriza, bestea osagaia) artean egindako →transformazioa da. Honela «Nik hau diot» eta «Xabier joango da» dira egituraren bi perpausak, zenbait transformazioen bidez «Nik Xabier joango dela diot» perpausentz bilakatuko direnak. Beraz, perpaus hau transformazio bitar batetik sortua da.

Bitartezkoa

instrumental / instrumental / instrumental
Sin.: INSTRUMENTALA

→Aditzak adierazten duen prozesua zein tresnaz edo zeren bitartez burutzen den adierazten duen →kasua deitzen da bitartezkoa edo instrumentala (adib.: *sagarra* LABANAZ ebaki zuen).

Biziduna

animado / animé / animate

→Izen bizidunek semantikoki izaki biziak adierazten dituzten izenen azpikategoria osatzen dute; dela gizakume edo animalia (Beñat, Osaba, Zakur) edo-ta halakotzat harturikoak (Jainko, aingeru, deabru). Hauek denak →sintaxiaren aldetik bizidun ez direnetatik, hots, bizigabeengandik beretzen dira.

Esate baterako →aurkakotasun bat agertzen zaigu *nor* eta *zer*-en artean galderetan

(Nor ikusi duzu?, biziduna/ Zer ikusi duzu?, bizigabea). Esan daiteke, baita ere, *Iñaki, andre, katu*, →morfemek →ezaugarri →berezgarria (+ biziduna) dutela, aldiz, *makila, landare, galdi* morfemek ezaugarri berezgarritzat (+ bizigabea) edo (— biziduna) dutela. →Aditzek eta →adjektiboek textuinguruzko ezaugarria dute (+ biziduna) edo-ta (— biziduna), (edo biak), ikusirik (+ bizidun) edo (— bizidun) ezaugarria daramaten izenekin elkargarri diren ala ez. Honela, «hitz egin» →aditzak (+ subjektu animatua) textuinguruzko ezaugarria dauka; izan ere, gizakumeak (+ bizidunak) bakarrik eraman dezake →ekintza hori aurrera, animaliek ezin bait dute, metaforaz ez bada behintzat. Bestalde, *loratu* ez daiteke izan bizigabea besterik.

BLOOMFIELD, Leonard

Chicago-n jaio zen 1887an. 1906an Bachelor of Arts delakoa lortu zuen Harvard-en. Wisconsin (1906-1908), Chicago (1908-1909), Leipzig (1913-1914), eta Göttingen-go (1914) unibertsitateetan ikasi zuen. Doktorego-gradua iritsi zuen Chicago-koan 1909an. Wisconsin, Chicago, Cincinnati eta Ohio-ko Unibertsitateetan, alemaniera eta hizkuntzalaritza konparatzailearen irakasle gisa egin zuen lan, eta, 1940-az geroztik, Yale-koan →linguistika-irakasle gisaz.

Leipzig-en zegoelarik, →neogramatikari aleman eskolaren ikerbideez jabetu zen. Amerikar →estrukturalismoaren lehenengo belaunaldian (deskriptibismo deritzon), puntuzko aintzindaria da. «Language» deritzon liburua, luzaroan izan zen Estatu Batuetan idazlan standarra. Horretan aurreko tradizioarekin hautsi, eta zientziatzko linguistikaren oinarriak ipintzen saiatu zen. Ikus:

- FRIES C. C.: *The Bloomfield School*. In: *Trends in European and American Linguistics 1930-1960*. Utrecht-Antwerpen 1961.
- BLOCH B.: *Leonard Bloomfield*. Language 1949.

Obrak:

- *Introduction to the Study of Language*. New York 1914.
- *Tagalog Texts with Grammatical Analysis*. 1917.

Bokala

- *First German Book*. 1923.
- *A Set of Postulates for the Science of Language*. Language 1926.
- *Menomini Texts*. 1928.
- *Sacred Stories of the Sweet Grass Cree*. 1930.
- Review of Ties. *Language* 7, 1931, 204-9.
- *Language*. London 1933.
- *Plains Cree Texts*. 1934.
- *Languages or Ideas?* Language 1936.
- *Linguistic Aspects of Science*, 1939.
- *Meaning*. Monatshefte für den deutschen Unterricht. Wisconsin 1943.

J. L. Iturrioz
Itz.: Txillardegi

Bokala

Gertakari *fonikoak*, bai *puntualak* bai *segmentalak*, →soinu konkretuak alegia, betidanik zatitzen dira bi partetan: *bokalak* eta →*kontsonanteak*.

Ahotsa edo →*tonu laringala*, *gloti gainetiko barrunbeetan* barrena trabarik gabe igarotzen denean, *bokala* dugu. Pasabide zabaleko soinua da, hortaz, eta →*ozena* eskuarki; nahiz, zenbait hizkuntzatan txutxuputxukan *gortutako bokalik* ere gerta badaiteke. Soinuek eskailera etengabe bat eratzen dutenez gero, *bokalak* eta *kontsonanteak* erabat bereziko litzuzkeen mugarik ez dago.

Hori dela-ta, badira:

- *Kontsonantetu* egiten diren *bolakal*.
- Euskarari gagozkiolarik: *gau*, *gaba*.
- *bokaldu* egiten diren *kontsonanteak*.
- Latinari gagozkiolarik: *faktum*, Port. *feito*.

→*Silabaren erdigunea* da *bokala*, haren *konstantea*, haren →*silabema*. →*Azentuaren* eta *tonuen* ezargunea izaten da.

→*Fonologia binaristak* (ik. *Fonetika orokorra*), lau sail nagusitan zatitzen ditu hizkuntzaren soinuak: *bokalak*, *kontsonanteak*, *sonanteak*, eta *lokailuak*.

Bokalek ezaugarri hauek bide dituzte beren →*matrizeetan*:

[+ bok
— konts.]

Sonanteek, berriz, hauek dituztelarik:

[+ bok
± konts.]

Nahiz *bokal* guztiak →*irekiak* izan, edo-ta *trabarik* gabeak, beren artean, eta *irekidura-mailari* dagokionez, honetara sailkatzen dira: *irekiak*, *ertainak*, →*itxiak*, eta abar. Artikulaguneari dagokionez, berriz, →*aurrekoak* izan daitezke edo-ta →*ahosabaikariak*; edo-ta *erdikoak*, →*atzekoak* edo →*belareak*. Besterik ere izan daitezke: →*ahokari*, →*sudurkari*, *zabaldu* edo *expainkarituak*; edo-ta →*labur* edo →*luze*, *teinkoak*, edo *nasaiak*.

→*Akustikaren* aldetik, →*formanteen* arabera sailkatzen dira *bokalak*. Horieta-ko bik F1 eta F2 deritzenek, eta farin-gearen eta ahoaren erresonantziaren emari direnek usuenik erabiltzen diren *bokalak* bereziten dituzte.

Horretara, mota hauetako *bokalak* bereziten dira:

- →*trinkoak* eta *barreiatuak*
- →*zorrotzak* eta →*lodiak*

Sailkapen hau, eta →*artikulazioaren* arabera egin ohi dena:

- *irekiak* / *itxiak*
 - *aurrekoak* / *atzekoak*
- elkarren antzekoak dira.

Bokal guztien ezaugarria, hau da: organorik batere ukitu gabe ebakitzen direla. Honetxek azaltzen du berorien aldamailla, *kontsonantei* berei dagokiena baino handiagoa.

Euskarak, azkenik, molde triangeluarren sistema dauka: oso maiz aurkitua, *bost* →*fonema bokaliko* ditu.

J. R. Zubiaur
Itz.: Txillardegi

Bokal-harmonia

armonia vocálica / *harmonie vocalique* / *vowel harmony*

→*Asimilazio* →*bokalikoaren* fenomeno bati esaten zaio. Fenomeno hau gertatzen deneko hizkuntzetan (turkieran, hizkuntza fino-hungariarretan), lekugune jakin batetako →*bokalaren* hautapena ez da →*askea*, beste bokal baten presentziak automatikoki determinatua baizik. Fineraz, kasurako, →*desinentziaren bokalismoa* erradikalaren *bokalak* baldintzatzen du hein batetan; honela, →*kasu* →*desinentzia* bera *-ssa* edo *ssä* izango da erradikalaren bokalaren arabera: *talo-ssa* «etxean», baina *mettä-ssä* «basoan». Turkieraz, →*hitzaren* lehen bokala →*aurrekoa*